

3. Завдяки платіжній інфраструктурі та інноваційних способів оплати за товари та послуги в Україні спостерігається зростання безготівкових розрахунків платіжними картками.

Використані джерела:

5. Річний звіт Національного банку України за 2021 рік. 154 с.
URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2021.pdf.

6. Cashless-розрахунки в Україні стабільно зростають. Лютий, 2022 р.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/cashless-rozrahunki-v-ukrayini-stabilno-zrostayut#:~:text=>

7. Обсяги безготівкових розрахунків в Україні зростають, попри війну. Липень, 2022 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/obsyagi-bezgotivkovih-rozrahunkiv-v-ukrayini-zrostayut-popri-viynu>.

8. Пиріг С.О., Іщук Л.І., Олександренко І.В. Оцінка рівня ринку платіжних карток та чинники впливу на його розвиток. *Економічний форум*. 2021. №1. С. 184-192. URL: http://e-forum.lntu.edu.ua/index.php/ekonomichnyy_forum/article/view/194/182.

Гриців Ігор

Західноукраїнський національний університет

(науковий керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу ЗУНУ Чайковський Я.І.)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОРТФЕЛЯ ЗУРАХУВАННЯМ ПОХІДНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Передвісниками перших похідних фінансових інструментів послугували угоди стосовно купівлі-продажу акцій перших акціонерних товариств Англії, що продавалися с поставкою на майбутнє внаслідок великого попиту.

Особливістю похідного цінного папера є те, що він випускається на основі вже раніше емітованих класичних цінних паперів, а саме акцій та облігацій.

Причинами появи та розвитку похідних цінних паперів науковці називають

1) можливість страхування (хеджування) спот-угод, укладаючи строкові угоди на цінні папери;

2) поява потреби фінансового ринку в створенні нових фінансових інструментів;

3) потреби спекулянтів цінними паперами [1, с. 79].

На сьогодні існують різні види похідних цінних паперів, серед яких можна виокремити форварди, ф'ючерси, опціони, свопи, варанти. Базисний актив похідного цінного папера зазвичай складають товари, валюта, цінні папери, які покладені в основу угоди. Крім того, на фінансовому ринку все більше

з'являються похідні фінансові інструменти «другого покоління», основою яких є обіг похідних цінних паперів першого порядку, таких як: опціони на ф'ючерси, ф'ючерси на фондові індекси та ін.[2, с. 11].

У кожного з видів похідних цінних паперів є свої особливості. «Форвард, або форвардний контракт, - похідний фінансовий інструмент, за яким одна зі сторін, продавець, зобов'язується у визначений договірний строк передати базовий актив іншій стороні, а покупець зобов'язується прийняти та оплатити цей базовий актив за заздалегідь обумовленою в цьому договорі ціною або обмінятися зустрічними грошовими зобов'язаннями в розмірі, що залежить від значення ринкової ціни базового активу в момент виконання зобов'язання»[3, с. 82]. Форвардний контракт укладається поза біржею. На відміну від ф'ючерсних контрактів форвардний контракт, як правило, передбачає реальну поставку базового активу. В основі форвардного контракту можуть лежати різні активи: зерно, кава, метали, деревина, нафта та інші. Перевага форвардних контрактів полягає в тому, що вони складаються з урахуванням виробничих або фінансових потреб конкретних осіб - покупця і продавця цього деривативу. Але ця перевага перетворюється в недолік в разі, якщо покупець форварда захоче продати достроково цей контракт третій особі, так як ліквідність нестандартизованих форвардів досить низька. Іншим недоліком форвардів є наявність великих операційних витрат, з якими необхідно буде зіткнутися при пошуку контрагентів і досягнення домовленості зумовили і терміни поставки товару, ціною[4].

«Ф'ючерс - похідний фінансовий інструмент, стандартизований строковий біржовий контракт купівлі або продажу базового активу, при зверненні якого взаємодіють, як правило, три сторони: продавець, покупець і біржа»[3, с. 72]. Всі економічні параметри ф'ючерсу визначені заздалегідь: ціна і термін поставки, кількість і якість базового активу, правила нарахування варіаційної маржі, умови погашення. Ф'ючерс можна розглядати як біржовий аналог форвардного контракту. Ф'ючерс звертається на організованому ринку, гарантом по цьому інструменту виступає біржа. Головна відмінність форвардного та ф'ючерсного контрактів полягає у високій ліквідності ф'ючерсного контракту і в низькій ліквідності форварда. Ф'ючерсами є стандартизовані угоди, що зобов'язують покупця придбати базовий актив або продавця поставити базовий актив за фіксованою ціною у заздалегідь певний момент часу і в заздалегідь обумовленому місці[5, с. 378].

Варант-свідоцтво, що видається разом з цінним папером, яке дає право на додаткові пільги його власнику при придбанні акцій чи боргових цінних паперів. У той час опціон — строкова угода між продавцем і покупцем на право покупця купити або продати фінансовий актив за фіксованою ціною. Потрібно зрозуміти специфічність угоди, яка полягає в тому, що вона не є обов'язковою до

виконання. Право вибору здійснити або відмовитися від угоди належить тільки покупцеві опціона, що є головною відмінністю між ф'ючерсом. З цього випливає, що ризик між покупцем і продавцем поділений рівномірно.

Розвиток похідних цінних паперів стимулює розвиток фінансового інжинірингу, внаслідок чого створюються нові фінансові інструменти шляхом їх комбінацій. Так, існують комбінаційні опціони: стренг, стред, стріп, спред. На сьогодні похідні інструменти повністю змінили функціонування фінансових ринків. Похідні інструменти виступають у ролі інструментів хеджування, які допомагають ефективно передавати ризик від тих, хто хоче його уникнути, до тих, хто бажає його прийняти[4].

Вітчизняний ринок похідних цінних паперів перебуває на стадії становлення. Для України розвиток ринку деривативів надав би можливість розвитку всього фінансового сектору. Так, ринок похідних цінних паперів широко інтегрований з іншими фінансовими ринками, оскільки в основі деривативів – активи, які виступають предметом торгівлі на цих ринках, або індекси, що характеризують ці ринки. Використовуючи ф'ючерси і форварди, інвестор може захеджувати різні типи ризиків, такі як товарний ризик, ризик процентних ставок і валютних ризиків. Застосування деривативів як хеджевих інструментів передбачає, що торгівля ними знижує волатильність дохідності інвестиційного портфеля і ризик втрати капіталу. Саме тому кількість операцій з похідними фінансовими інструментами постійно зростає. Виконання операцій із деривативами в Україні є правомірною, але високо ризиковою діяльністю.

Використані джерела:

6. Буренин А.Н. Фьючерсные, форвардные и опционные рынки. М.: Тривола, 1994. 232с.
7. Примостка Л.О. Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти: монографія. К.: КНЕУ, 2001. 263с.
8. Иванченко И.С. Производные финансовые инструменты: оценка стоимости деривативов: учебник для вузов. М.: Издательство Юрайт, 2019. 261 с.
9. John C. Hull. Options, Futures, and Other Derivatives. 9th Edition. 2010. 841 p.
10. Jarrow R.A., Oldfield G.S. Forward contracts and futures contracts. *Journal of Financial Economics*. 1981. Vol. 9, pp. 373-382.

Рибак Ілона
Західноукраїнський національний університет
(д.е.н., професор, професор кафедри фінансових технологій
та банківського бізнесу ЗУНУ Дзюблюк О.В.)